

ORDINIS THEOLOGICI,
IN ACADEMIA WITTENBERGENSI,
DECANVS,
CASPAR LOESCHERVS,

SS. Theol. Doct. Ejusdem Prof. Publ. Primarius, ordinis sui,
ut & Consist. Eccles. Senior, Eccles. VVittenbergensis Pastor,
& Superint. General.

LECTORIBVS SALVTEM PLVRIMAM DICIT,
MAGNIFICVM QVE

ACADEMIAE PRO-RECTOREM,
PATRESQVE CONSCRIPTOS, NEC NON OMNES
ERVDITIONEM AMANTES, CVM VNIVERSO
STVDIOSORVM ORDINE

Ad auscultandam Orationem sacram Candidati, summos
in Theologia honores capessentis,
DECENTER INVITAT.

Coll. diss. A
259, 26

Dff. A. 259 (26.).

Apparatum, hoc est, septimum cuiusque septimanæ diem, DEUS Trinus a condito usque mundo consecravit, Gen. II, 1. 2. Idque non sui, sed hominum gratia, ut nimis hi in gloriam & honorem DEI septimum cuiusvis septimanæ diem DEO sacrum haberent, ab operibus externis quiescerent, cultui autem divino pie & assidue vacarent. Unde placuit DEO idem præceptum Exod. XX, 8. 9. 10. 11. repetere, populumque Israëliticum, sub peculiari ceremoniarum schemate, ad id obstringere. Et ut illa obstrictio eo validior evaderet, passim eandem DEUS huic populo inculcavit, verbi gratia Exod. XXIII, 12. cap. XXXI, 14. cap. XXXV, 2. cap. XXXIV, 21. Deut. V, 12. seqq. Jer. XVII, 21. seqq. Ezech. XX, 12. plurimisque locis aliis. Et quo sæpius illud fecit, eo clarus inde colligitur, homines a sanctissimo hoc præcepto turpiter & sæpius aberrasse. Super quo enim Nehemias amare conquerebatur cap. XIII, 15. seqq. id proh dolor ! alio quoque tempore, aliisque locis sæpius erat factum. Quoniamque sacratior hic dies erat, eo maiores artes adhibebat Diabolus, ut infinitis fere modis eundem prophanaret. Factum illud est non solum in vita & per opera, sed & in doctrina & per varios in eadem errores, quos ferme vix enarrari posse, palam est. Disputatum enim, ut de nomine taceamus, jam de ejus institutione ac origine, jam de aliis doctrinæ capitibus. Quanquam enim originem docentium potissima pars ab ipsius mundi incunabulis rectissime arcesseret, non verebatur tamen *Franciscus Gomarus* id negare, & originem ejus a Mannæ pluviatione Exod. XVI, 23. seqq. deducere, cui data, quod dicitur opera, masculi se opposuerunt ejus sectæ socii *Andreas*

andreas Rivetus in Explicatione Decalogi, & Nathanael Eatamus, scriptor Anglus, in inquisitione de Sabbato qv. 1. 2. ut alios taceamus. Difficilior tamen controversia, saltim intricior orta est, an dies Dominicus, sive Sabbatum Christianum, fluat ex institutione divina, sive illa immediata Christi, sive mediata & Apostolica sit? num mere humana? Et quanquam cordatores ad affirmationem prioris membra unanimes inclinarint, non defuerunt tamen, qui se se iis opponerent, ultimumque membrum temere assererent. Neque hic quieverunt homines ad litigandum avidi, sed porro progressi, in Labyrinthum se se projecerunt pene inextricabilem, nimis subtiliter disputantes de moralitate hujus præcepti, an detur? qua in re consistat? atque si detur, unde illa dependeat? an ex jure divino? utrum ex naturali aut morali? an aliunde? Id nimurum egit Diabolus, ut in re sanctissima profani errores nimium cumularentur. Atque id ut olim est factum, ita proh dolor! novissimis hisce temporibus, quibus ipsi per organa sua, quicquid libet, peragere licet, dormientibus iis, qui id impedire & prohibere debebant & poterant, accidit. Orta quidem hoc de capite erat liticula quædam A. C. M DC LXIX. occasione dissensus, qui Augustæ vindelicorum de sanctificatione & celebratione hujus diei inter Ecclesiæ ministros ortus erat. Eo enim vocati *D. Tobias Wagnerus*, Cancellarius & Præpositus Tübingerensis, ut & *D. Sebastianus Schmidius*, Conventus Ecclesiastici Præses, & SS. Theologiæ Profesor Primarius Argentoratensis, dum incendium extingvere satagebant, videbantur in novum incidisse. Credebantur enim utrique in ejus litigii decisione, nova, & Ecclesiis scholisque nostris ignota, hypothesi de omnimoda Sabbati hebdomadalis ἀδιαφορίᾳ stetisse. Rumor hic & suspicio per triennium, absque publicis libellis circumva-

):(2

cumva-

...vagatur. Postquam vero D. Jobanes Adamus Osiander Professor Tübinger, & Jobannes Conradus Zellerus, Abbas Bebenhusanus, in eodem Agro Würtenbergico, libros de Sabbato, ille quidem latino, hic vero Germanico idiomate edebant, passim fama & opinio increscebat, priores ab his refutatos, bellumque adeo domesticum inter Nostrates ortum esse. Movebatur etiam ex hoc rumore D. Sebastianus Schmidius, ut ad sui defensionem se accingaret. Ideo per literas non solum cum aliis Theologis agebat, sed & aliorum mente satis explorata peculiare exarabat scriptum, in publicum pro pediem prodendum. Id vero, quo minus ederetur, peculiari Numinis divini providentia factum est. Nam eodem tempore, quidam Aulæ Würtenbergicæ minister Schmidio confirmabat, Doctores Würtenbergicos minime sua scripta contra eundem adornasse, & fore, si is publice adversus eosdem scriberet, ut eundem ex capite injuriarum postularent. Quievit itaque Schmidius, scriptumque suum prolixum satis nec ineruditum recandidit, dubiumque nullum est, possideri illud hodieque ab Hæredibus Schmidianis. Resuscitata tamen ea res quodammodo est *Durlaci*, ubi M DC LXXXI. in Gymnasio publica disputatio fuit defensa, in qua Wagneri & Schmidii sententia repetebatur. Notum vero mihi non est, an publice contra eandem dissentientes quicquam ediderint. Illud vero non ignotum, quod eadem liticula A.C. M DC LXXXII. in Academia Gieseniana inter ipsos Theologiæ Professores recruduerit. Occasionem suppeditabat disputatio, in qua Corollarium quoddam hac de re paucissimis agebat. Scindebantur itaque in partes; altera communem tuebatur sententiam; altera adsentiebatur Wagnero & Schmidio. Unde post illud tempus in variis scriptis ea de re actum est,

ita

ita tamen, ut intranea ex eadem litalicula publica videban-
tur scandala oriri. Nostro autem tempore, proh dolor!
factum est, ut ingentia inde scandala propulluarent. Pro-
posita enim in vicina Academia ab hominibus Juri ad-
dictis, a quibus id minime expectasses, Disputatio est,
in qua magno cum recte credentium moerore ingens
errorum colluvies magno cum studio sparsa deprehende-
batur. Admirati sunt prudentiores, eam errandi licen-
tiam a superioribus permitti, & conquesti id publice sunt.
Hi autem disputantes defendere errores suos etiam hoc
modo voluerunt, quod nonnulli ex Nostratisbus Theolo-
gis, præcipue vero Auctor Disputationis Durlacensis sibi
consentiant. Id vero, ut minime verum est, ita rectis-
fime Celeberrimus ille Theologus sese iis opposuit, dis-
sensionemque suam publice contestatus est. Addam
ejus verba : *In Saxonica disputatione ne Argus quidem vi-
derit, vel micam relinqu precepto de Sabbato moralitatis, &
quæ præterea ex universal Ecclesie nostra consensu media ex-
citanda publice in Sabbatis nostris devotionis, divinique cultus,
ordinata fuerant, ad Fanaticorum morem, iniquissimis cen-
suris perstringuntur. Nec unquam cogitatum fuerat de nulla
moderatione, nisi ubi conspectui oblata Exercitatio mea fuit,
quæ pretextum dein inauditarum in Ecclesia nostra novita-
tum præbere debuit. Qui vero ex prima ejus lectione persuasi
fuerant, doctrinam in ea defensam, quomodo cunque erroribus
temere vulgatis patrocinari, ii Exercitationem ipsam cum de-
bita attentione hanc legerunt, cum quicquid devii a verita-
te Ius illud Sabbaticum in se complectetur, citra ullam di-
versæ illius inter nos ros de Sabato sententia dissensionem po-
tuerit refelli. Lege D. Fechtii Præfationem ad Lectorem
Lectionibus Dorscheanis ad IV. Evangelistas præfixam
litera O. & seqq. Nolumus enim plura ex eadem excer-*

J:(3

pere.

peric. Legamus... sequentia ejus verba: *Ingenue profiteor, Disputationem de Jure Sabbati Hallensem, cum oculis primum meis objiceretur, in summum me, ita me DEUS amet, conjectisse dolorem, quem verbis nullis exprimere possum. In qua non tantum disertissimis verbis omnis moralitas precepto Sabbatico derogatur, sed universa Ecclesiæ nostræ instituta, Sabbato exerceri solita, acerbissima censura perstringuntur.* Nolo plura. Id dunt taxat addo, vigilandum esse Ecclesiæ, ut orthodoxa doctrina, hodie proh dolor! miserrime ab iis, ab quibus minime credebas, vexata, sarta atque tecta retineatur, & falsæ contra eam sententiæ redarguantur. Id quem admodum plurimi hactenus fecerunt, ita recentes non raro per divinam gratiam surgunt Viri, Veteranis successuri, & eorum loco Adversariis occursuri. Inter eosdem recensendus mihi est, Vir plurimum Reverendus atque Amplissimus, DN. M. GOTTLÖB TIMÆUS, SS. Theologiæ Candidatus, Pastor & Superintendens Ecclesiæ Gomeranæ vigilantissimus. Hic, ut majore cum auctoritate & muneri praæcesset, & Adversariis veritatis divinæ fortius obveniret, petiit ab Ordine nostro, ut sibi expeditis eis laboribus, quos Statuta Facultatis nostræ expetunt, LICENTIA Doctoratum Theologiæ prenſandi conferretur. Audivimus ejus desideria, neque iis ut resisteremus causas habuimus. Injunximus igitur eidem, ut inter alia, quæ expedienda habet, in Lectiōnibus Cursoriis, quas vocamus, ex Textu Biblico Exod. nimirum XX, 8. seqq. distincte, perspicue & accurate quæstiones de Sabbato hodie occurrentes deduceret, & erudite dicideret. Id igitur munus in se suscepit. Nostrum vero est, ut pro more ejus vitam, vitæque decus & ornamenta paucis delineemus. Patrem agnoscit, Vi- rum Admodum Reverendum atque Clarissimum, *Dn. M. Petrum*

Petrum Timaeum, Pastorem Nigromontanum, vigilantissimum, Ephoriæ Annæmontanæ Seniorem spectatissimum, virtutum genere ornatisimam, Rosinam Weberiam, cuius Pater eodem munere Nigromontano egregie olim funetus est. Ab harum arborum bonitate fructus non nisi boni expectabantur. Natus proinde ab iis hic filius est Crottendorff in Montanis A. C. M DC LXXIII. die XVI. Febr. non sine Parentum insigni lætitia. Cumque munus hoc a DEO datum esse intelligerent, eum in finem, ut DEO esset reddendum, omnem dederunt operam, ut filius hic ab incunabulis ad omnem pietatem, modestiam cæterasque virtutes, hominem DEO acceptum reddentes, ornarent, imprimis vero ad egregiam eruditionem & doctrinam, exæcte formarent. Hinc partim Parentes ejus manuductores fuerunt, partim aliorum quoque informationi concreditus est. Laudatur inde a Nostro imprimis optimus Pater, qui ad literas latinas & græcas magno studio eundem deduxit. Idem fecit, Vir non ineruditus, *Dn. Reuschelius*, Ludimoderator in Crottendorff fidelissimus. Ex horum informatione abiit in scholam Nivemontanam, & in ea institutione multum proficua *Dni M. Burgeri*, tunc scholæ Rectoris, nunc vero Ecclesiæ ibidem ministri vigilantissimi, non absque insigni fructu usus est. Ubi postquam supra lustrum cum laude vixisset, ex Consilio Præceptoris & Patronorum ad Nos profectus est, ut studia bene cœpta, beneque continuata ad *dkum* produceret. Invenit enim in excellentissimo nostro ROEHRENSEE, Prof. Moral. Celeberrimo, nunc non absque Academiæ mœrore & detimento mortuo, Patronum benevolum, Hospitem liberalissimum, Præceptorem & Patronum faventissimum. Præter hunc audivit etiam alios, *Schurzfleischios*, *Röschelios*, *Knorrios*, cæterosque, a quibus optima quæque avi

avide hausit & imbibit. Unde dignus est æstimatus, qui
A. C. M DC XCIII. summos in Philosophia honores adi-
pisceretur, & postea quaque pueris auctoratis annos
signaretur. Talem enim se hactenus gesserat, privatim
publiceque docendo & disputando, cui honores illi merito
conferrentur. Supererat tamen potissimum studium, SS.
Theologiæ nimirum, propter quod reliqua omnia non
sine sudore & labore susceperebat. Pio igitur animo, ardo-
reque indefesso id negotium aggressus est, ita, ut post quo-
tidianas devotasque preces, Codicem sacrum, Libros
symbolicos, cæterosque sinceræ & orthodoxæ fidei libel-
los sibi familiares redderet, nec Lectiones, Disputationes,
aliaque ejus generis exercitia negligeret. Adhæsit pro-
inde lateri *Deutschmanniano*, *Hannekeniano* & *Neumanniano*,
magnocum fructu, neque meas qualescunque scholas te-
mere neglexit. Profecit igitur in iis non mediocriter,
inde Proto-Synedrion Dresdense eum primo *Pastorem in*
Schweiniz, & non adeo pridem Superintendentem Go-
mariensem constituit. Cum igitur & eruditione & pie-
tate, & cæteris virtutibus egregie emineret, & ei quoque
officio esset præfectus, quod gradum in Theologia sum-
mum expeteret, decenter nos solicitavit, ut fores Licen-
tiæ sibi aperiremus. Nihil obstat, quo minus illud face-
remus. Eum in finem solita ἀστήματα expediet. Cras
B. C. D. Orationem finitis sacris matutinis in Audi-
torio Majori recitabit, & postea in Lectionibus, Concio-
ne & Disputatione constanter perget. Ea omnia, ut fe-
liciter expediatur, DEUM rogamus. Nec dubitamus,
Pro-Rectorum Academiæ Magnificum, cæterosque Aca-
demiae Patres & Filios huic instituto favituros, frequentes-
que nobis affuturos, quod beneficium omni gratitudi-
num genere restituemus. P. P. in Acad. Wittenberg.
Dom. XXII. Trin. XXXI. Oct. A. C. M DCC VI.

VITEMBERGÆ, Prelo GERDESIANO.

Coll. diss. A. 259, misc. 26